

σμου, τὴν ξανάδωσα σ' ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ἐλευθέρωσα ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ σκοποῦ.

Τὴν ἐλευθερία τούτη καὶ οὐράνια εὐφροσύνη τοποθέτησα σὰν γαλάζια καμπάνα πάνω ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα, ὅταν ἐδίδασκα ὅτι ἀπὸ πάνω τους κι ἀπὸ μέσα τους καμιὰ «αἰώνια θέληση» — δὲ θέλει.

Τὴν τόλμη τούτη κι αὐτὴ τὴν τρέλλα τοποθέτησα στὴ θέση ἐκείνης τῆς θέλησης, ὅταν ἐδίδασκα: «σ' ὅλα Ἔνα εἶναι ἀδύνατο — ἢ λογικότητα!»

Λίγο λογικό, ἄλλωστε, ἕνας κόκκος τῆς σοφίας σκορπισμένος ἀπὸ ἄστρο σὲ ἄστρο, — τὸ προζύμι τοῦτο εἶναι ἀνακατωμένο σ' ὅλα τὰ πράγματα: ἐξ αἰτίας τῆς τρέλλας ἢ σοφία εἶναι ἀνακατωμένη σ' ὅλα τὰ πράγματα!

Λίγη σοφία εἶναι δυνατὴ· κιόλας· μὰ τὴ μακάρια βεβαιότητα τούτη τὴ βρήκα σ' ὅλα τὰ πράγματα: ὥστε νὰ προτιμοῦν μὲ τὰ πόδια τῆς τύχης — νὰ χορεύουν.

ὦ οὐρανὲ ποῦ εἶσαι ἀπὸ πάνω μου! ὦ καθάριε! ὦ ὑψηλέ! Καθαριότητά του εἶναι γιὰ μένα νὰ μὴν ὑπάρχει πάνω του καμιὰ αἰώνια ἀράχνη καὶ ἴστος ἀράχνης τοῦ λογικοῦ:

— γιὰ νὰ ἴσαι χοροστάσι γιὰ θεϊκὲς συμπτώσεις, γιὰ νὰ ἴσαι ἕνα θεϊκὸ τραπέζι γιὰ μένα γιὰ θεϊκὰ ζάρια καὶ θεϊκοὺς παίχτες ζαριῶν!

Κοκκινίζεις, ἀλήθεια; Εἶπα τίποτα ἀνέκφραστο; Σ' ἔβρισσα, ἐνῶ ἤθελα νὰ σ' εὐλογήσω;

Ἦ εἶναι ἀπὸ ντροπὴ, γιατί ἴμαστε οἱ δύο μας μόνοι, ποῦ κοκκινίζεις; —Μοῦ λὲς νὰ πηγαίνω καὶ νὰ σωπάσω, ἐπειδὴ—ἔρχεται ἡ μέρα;

Βαθὺς εἶναι ὁ κόσμος —: καὶ βαθύτερος ἀπ' ὅσο τὸ σκέφτηκε ποτὲ ἡ μέρα. Δὲ μπορεῖ τὸ κάθε τι νὰ μιλά μπροστὰ στὴ μέρα. Μὰ ἡ μέρα ἔρχεται: ὅς χωριστοῦμε, λοιπόν!

ὦ οὐρανὲ ποῦ εἶσαι ἀπὸ πάνω μου! ὦ ντροπαλέ! ὦ φλογερέ! ὦ εὐτυχία μου ἐσὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου! Ἦ μέρα ἔρχεται: ὅς χωριστοῦμε, λοιπόν!

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΕΤΗ ΠΟΥ ΜΙΚΡΑΙΝΕΙ

1

ΟΤΑΝ ὁ Ζαρατούστρα ξαναβρέθηκε στὴ στεριά, δὲν τράβηξε κατ' εὐθείαν στὸ βουνό του καὶ στὴ σπηλιά του, παρὰ ἔκανε πολλοὺς δρόμους κ' ἐρωτήσεις κ' ἔμαθα τοῦτο καὶ τ' ἄλλο, ἔτσι, ποῦ ἀστεϊζόμενος μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του ἔλεγε: «γιὰ κοίτα ἕνα ποτάμι, ποῦ μὲ πολλὰς λοξοδρομήσεις ξαναγυρίζει στὴν πηγὴ του!» Γιατὶ ἤθελε νὰ πληροφορηθεῖ ποιά ἴταν ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου στὸ μεταξύ: ἂν εἶχε γίνει μεγαλύτερος ἢ μικρό-

τερος. Καὶ κάποτε εἶδε μιὰ σειρά ἀπὸ καινούργια σπίτια· ξαφνιάστηκε τότε καὶ εἶπε:

«Τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ σπίτια; Ἀληθινά, καμιά μεγάλη ψυχὴ δὲν τὰ ὕψωσε, γιὰ σύμβολό της!

Νὰ τὰ ἔβγαλε, ἄραγε, κανένα βλαιμμένο παιδί ἀπὸ τὸ κουτί τῶν παιγνιδιῶν του; Μὰ τότε ἄς τὰ βάλει ἓνα ἄλλο παιδί πάλι στὸ κουτί του.

Κι αὐτὰ τὰ δωμάτια κ' οἱ κάμαρες: μποροῦν νὰ μπαίνουν καὶ νὰ βγαίνουν ἄντρες σ' αὐτά; Μοῦ φαίνονται φτιαγμένα γιὰ μεταξωτὲς κούκλες ἢ γιὰ λαίμαργα γατάκια ποὺ ἀφήνονται νὰ φαγωθοῦν μεταξύ τους.»

Κι ὁ Ζαρατούστρα ἔμεινε στημένος ἐκεῖ καὶ συλλογιζότανε. Στὸ τέλος εἶπε λυπημένα: «Ὅλα γίνανε μικρότερα.

Παντοῦ βλέπω χαμηλὲς πόρτες: ὅποιος εἶναι τοῦ εἴδους μου, περνᾷ βέβαια ἀκόμα μέσα ἀπ' αὐτές, μὰ — πρέπει νὰ σκύψει!

᾽Ω, πότε θὰ γυρίσω στὴν πατρίδα μου, ὅπου δὲ θὰ πρέπει νὰ σκύβω πιά — ὅπου δὲ θὰ πρέπει νὰ σκύβω μπροστὰ στοὺς μικροῦς!» — Κι ὁ Ζαρατούστρα ἀναστέναξε καὶ κοίταξε μακριά.

Μὰ τὴν ἴδια ἐκείνη μέρα ἔκανε λόγο γιὰ τὴν ἀρετὴ ποὺ μικραίνει.

2

ΠΕΡΝΩ μέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ λαὸ κ' ἔχω τὰ μάτια μου ἀνοιχτά: δὲ μοῦ τὸ συγχωροῦν ποὺ δὲ ζηλεύω τὶς ἀρετὲς τους.

Γαυγίζουν πίσω μου, γιατί τοὺς λέω: γιὰ τοὺς μικροὺς ἀνθρώπους χρειάζονται μικρὲς ἀρετὲς — καὶ γιατί δὲ μπορεῖ νὸ χωρέσει ὁ νοῦς μου γιὰ ποῖό λόγο οἱ μικροὶ ἄνθρωποι χρειάζονται.

Ἐδῶ, μοιάζω μὲ κόκορα σὲ ξένο κοτέτσι, ποὺ κ' οἱ ὄρνιθες ἀκόμη μὲ τσιμποῦν· αὐτό, ὅμως, δὲ σημαίνει πὼς κρατῶ κακία σ' αὐτὲς τὶς ὄρνιθες.

Εἶμαι εὐγενικὸς μαζί τους, ὅπως καὶ μὲ κάθε μικροδυσαρρέσκεια· τὸ νὰ ἴναι ἀγκαθερὸς κανεὶς μὲ τοὺς μικροὺς, μοῦ φαίνεται σοφία γιὰ σκαντζόχοιρους.

Ὅλοι μιλοῦνε γιὰ μένα, ὅταν τὸ βράδι κάθονται γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά, — μιλοῦνε γιὰ μένα, μὰ κανεὶς δὲ μ' ἔχει στὸ νοῦ του!

Τούτη δῶ εἶναι ἡ καινούργια σιωπὴ ποὺ ἔμαθα νὰ γνωρίζω: ὁ θόρυβός τους γύρω μου ξεδιπλώνει ἓναν μανδύα πάνω ἀπὸ τὶς σκέψεις μου.

Θορυβοῦν συναμετάξυ τους: «τί μᾶς θέλει αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ σύννεφο; ἄς προσέξουμε νὰ μὴ μᾶς φέρει καμιάν ἐπιδημία!»

Καί, τώρα τελευταία, μιὰ γυναίκα τράβηξε πρὸς τὸ μέρος της τὸ παιδί της, ποὺ ἤθελε νὰ ρθεῖ κοντά μου: «πάρτετε μακριά

τὰ παιδιὰ! φώναξε· τέτοια μάτια καφαλίζουν τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν.»

“Ὅταν μιλῶ, βήχουν: νομίζουν πῶς ὁ βήχας εἶναι ἔνστασις ἐνάντια στοὺς δυνατοὺς ἀνέμους, — δὲ μαντεύουνε τίποτα ἀπὸ τὸ βουητὸ τῆς εὐτυχίας μου!

«Δὲν ἔχουμε ἀκόμη καθόλου καιρὸ γιὰ τὸν Ζαρατούστρα» — αὐτὴ ἴσως ἢ ἔνστασίς τους· μὰ τί σημασία ἔχει ἕνας καιρὸς ποὺ «δὲν ἔχει καθόλου καιρὸ» γιὰ τὸν Ζαρατούστρα;

Κι ὅταν ἀκόμη μ’ ἐξυμνοῦν, πῶς θὰ μπορούσα ν’ ἀποκοιμηθῶ πάνω στὴν ἐξύμνησή τους; Μιὰ ζώνη ἀπὸ ἀγκάθια εἶναι γιὰ μένα ὁ ἔπαινός τους· μὲ τρώει κι ὅταν ἀκόμα τὴ βγάλω ἀπὸ πάνω μου.

Κι ἀκόμα καὶ τοῦτο δῶ ἔμαθα ἀνάμεσά τους: αὐτὸς ποὺ ἐπαινεῖ κάνει πῶς γυρίζει πίσω αὐτὸ ποὺ τοῦ δίνουν, ἀληθινὰ ὁμῶς θέλει νὰ τοῦ δώσουν περισσότερα.

Ρωτήσετε τὸ πόδι μου ἂν τοῦ ἀρέσουν τὰ παίνια τους καὶ τὸ γλύψιμο ποὺ τοῦ κάνουν! ἀληθινὰ, μὲ τέτοιο ρυθμὸ καὶ τικ-τάκ δὲ μπορεῖ οὔτε νὰ χορέψει μήτε νὰ μείνει ἤσυχο.

Θὰ ἔβελαν νὰ μὲ τραθήξουν καὶ νὰ μὲ παινέσουν γιὰ τὶς μικρὲς ἀρετὲς τους· στὸ τικ-τάκ τῆς μικρῆς εὐτυχίας τους θὰ ἔβελαν νὰ πείσουν τὸ πόδι μου.

Περνῶ μέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ λαὸ κ’ ἔχω τὰ μάτια μου ἀνοιχτά: ἔγιναν μικρότεροι κι ὅλο καὶ γίνονται πιὸ μικροί:— ἀλλ’ αὐτὸ ἴσως ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεωρίας τους γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ἀρετή.

Εἶναι, δηλαδή, καὶ μετριόφρονες στὴν ἀρετή — γιὰτὶ θέλουν ἄνεση. Μὲ ἀνέσεις, ὁμῶς, συμφωνεῖ μόνο ἡ μετριόφρονη ἀρετή.

Μαθαίνουν, βέβαια, ἐπίσης νὰ περπατοῦν καὶ νὰ πηγαίνουν μπροστὰ μὲ τὸν δικό τους τρόπο: κούτσα-κούτσα ὀνομάζω ἐγὼ αὐτὸ τους τὸ περπάτημα —. “Ἔτσι γίνονται ἐμπόδιο σ’ ἐκεῖνον ποὺ βιάζεται.

Καὶ μερικοὶ ἀπ’ αὐτοὺς πηγαίνουν μπροστὰ καὶ κοιτάζουν συνάμα πίσω τους, τεντώνοντας τὸ λαιμὸ τους: θὰ ἔβελαν νὰ σκοντάψω πάνω στὰ κορμιά τους.

Τὰ πόδια καὶ τὰ μάτια δὲν πρέπει νὰ ψεύδωνται, οὔτε καὶ νὰ βγάζουν ψεύτη τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Μὰ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι εἶναι μεγάλοι ψεῦτες.

Μερικοὶ ἀπ’ αὐτοὺς θέλουν, μὰ οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ δαύτους εἶναι ἐνεργούμενα ἀλλότριας θέλησης. Μερικοὶ ἀπὸ δαύτους εἶναι εἰλικρινεῖς, μὰ οἱ πιὸ πολλοὶ εἶναι κακοὶ ἠθοποιοί.

Ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν ἠθοποιοὶ παρὰ τὴ γνώση τους κ’ ἠθοποιοὶ παρὰ τὴ θέλησή τους—, οἱ εἰλικρινεῖς εἶναι πάντα σπάνιοι, προπαντὸς οἱ εἰλικρινεῖς ἠθοποιοί.

Ἡ ἀνδροπρέπεια τοῦ ἀνδρα εἶναι, ἐδῶ, λίγη: γι’ αὐτὸ ἀνδροποιοῦνται οἱ γυναῖκες τους. Γιὰτὶ μόνο ὅποιος εἶναι ἀρκετὰ ἄνδρας μπορεῖ στὴ γυναῖκα τὴ γυναῖκα νὰ λυτρώσει.

Καὶ νὰ τῆ χειρότερη ὑποκρισία ποὺ συνάντησα ἀνάμεσά τους: τ' ὅτι κι αὐτοὶ ποὺ διατάζουν ὑποκρίνονται πῶς ἔχουν τὶς ἀρετὲς ἐκείνων ποὺ ὑπηρετοῦν.

«Ὑπηρετῶ, ὑπηρετεῖς, ὑπηρετοῦμε» — αὐτὸ ἔναι τὸ ὑποκριτικὸ τροπᾶρι τῶν ἀφεντάδων, — κι ἀλλοίμονο ἂν ὁ πρῶτος κύριος εἶναι μόνον ὁ πρῶτος ὑπηρετής!

Ἄχ, ἀκόμη καὶ τὴν ὑποκρισία τους διαπέρασε ἡ περιέργεια τοῦ ματιοῦ μου· καὶ καλὰ μάντεψα τὴ μαιγένια εὐτυχία τους καὶ τὸ βουῖσμά τους στὰ ἠλιοφωτισμένα τζάμια τῶν παραθυριῶν!

Βλέπω τόση καλωσύνη, τόση ἀδυναμία! Τόση δικαιοσύνη καὶ συμπόνια, τόση ἀδυναμία!

Ἐχουμε κοιλίτσα στρογγυλοῦτσικη, εἶναι δίκαιοι καὶ καλωσυνάτοι συναμετάξυ τους, σὰν κόκκοι τοῦ ἄμμου στρογγυλοί, δίκαιοι καὶ καλωσυνάτοι μὲ τοὺς κόκκους τοῦ ἄμμου.

Μιὰν εὐτυχοῦλα ν' ἀγκαλιάζουνε ταπεινὰ — αὐτὸ τ' ὀνομάζουνε «ἐγκαρτέρηση»! καὶ συνάμα λοξοκοιτάζουν ταπεινὰ μιὰ καινούργιαν εὐτυχοῦλα.

Στὸ βάθος, ἓνα πράγμα θέλουνε ἀπλοϊκά: νὰ μὴ τοὺς κάνει κανένας κακό. Γι' αὐτὸ ἔναι περιποιητικοὶ συναμετάξυ τους κι ἀλληλοευεργετοῦνται.

Πλὴν αὐτὸ ἔναι ἀνὰνδρῖα: κι ἄς τὸ λένε «ἀρετὴ».

Κι ἂν γίνεῖ νὰ μιλήσουν καμιά φορὰ ἀπότομα, οἱ μικροὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι: στὴ φωνή τους ἔγώ ἀκούω μόνο τὸ βράχνιασμά τους, — κάθε φύσημα τοῦ ἀέρα, δηλαδή, τοὺς κάνει νὰ βραχνιάζουν.

Εἶναι ἔξυπνοι, οἱ ἀρετὲς τους ἔχουν ἔξυπνα δάχτυλα. Μὰ τοὺς λείπουν οἱ γροθιές, τὰ δάχτυλά τους δὲν ξέρουν νὰ χώνονται πίσω ἀπὸ τὶς γροθιές τους.

Ἄρετὴ ἔναι γιὰ δαύτους ὅ,τι ταπεινώνει καὶ μερεύει: γι αὐτὸ τὸν λύκο τὸν ἔκαναν σκύλο καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο τὸ καλύτερο κατοικίδιο ζῶο τοῦ ἀνθρώπου.

«Βάλαμε τὴν καρέκλα μας στὴ μέση — αὐτὸ μοῦ λείει τὸ χαμόγελό τους — καὶ τὸ ἴδιο μακρῶς ἀπὸ τοὺς ξιφομάχους ποὺ πεθαίνουν κι ἀπὸ τὰ στρεΐδια ποὺ διασκεδάζουν.»

Ἄλλ' αὐτὸ ἔναι — μετριότητα: μ' ὄλο ποὺ τὸ λένε μετριοπάθεια.

3

ΠΕΡΝΩ μέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ λαὸ κι ἀφήνω καὶ κανένα λόγο νὰ μοῦ ξεφύγει: ἀλλὰ δὲν ξέρουν οὔτε νὰ πάρουν μήτε νὰ κρατήσουν.

Ἀποροῦν ποὺ δὲν ἤρθα νὰ βλαστημήσω ὄργια καὶ κακίες· κι ἀληθινὰ, οὔτε κ' ἤρθα νὰ σᾶς προφυλάξω ἀπὸ τοὺς λωποδύτες.

Ἀποροῦν ποὺ δὲν εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀκονίσω ἢ ν' ἀμβλύνω τὴν ἔξυπνάδα τους: σὰ νὰ μὴν εἶχαν ἀκόμα ἀρκετοὺς ἔξυπνους, ποὺ ἡ φωνή τους νὰ τρίζει σὰν πετροκόντυλο.

Κι ὅταν φωνάζω: «Καταραστήτε ὄλους τοὺς ἀνανδρους δια-

βόλους που είναι μέσα σας, και που τους άρεσει να στενάζουν και να σταυρώνουν τα χέρια και να προσεύχονται»: εκείνοι φωνάζουν: «ο Ζαρατούστρα είναι άθεος».

Και προπαντός φωνάζουν αυτοί που τους διδάσκουν την έγκαρτέρνηση—· άλλ' ακριδώς σ' αυτούς μ' άρεσει να φωνάζω στ' αὐτί: Ναί, εἶμαί ὁ Ζαρατούστρα, ὁ ἄθεος!

Ἔγω αὐτοὶ οἱ δάσκαλοι τῆς έγκαρτέρνησης! Παντοῦ, ὅπου ὑπάρχουν μικροὶ καὶ ἄρρωστοι καὶ σκωληκόβρωτοι, σέρνονται σὰν ψεῖρες: καὶ μόνο ἡ ἀηδία μου δὲ μ' ἀφήνει νὰ τοὺς τσακίσω.

Μὲ τὸ καλό! Νὰ ποιοὶ εἶναι τὸ κήρυγμά μου γιὰ τ' αὐτιά σας: εἶμαι ὁ Ζαρατούστρα, ὁ ἄθεος, που λέει τοῦτο δῶ: «ποιοὶ εἶναι πιὸ ἄθεος ἀπὸ μένα γιὰ νὰ χαρῶ τὴ διδασκαλία του;»

Εἶμαι ὁ Ζαρατούστρα, ὁ ἄθεος: ποῦ μπορῶ νὰ βρῶ τὸν ὁμοίό μου; Κι ὅλοι αὐτοὶ που εἶναι ὁμοιοὶ μου, δίδουν τὴ θέλησή τους στὸν ἑαυτό τους καὶ πετοῦν μακριὰ κάθε έγκαρτέρνηση.

Εἶμαι ὁ Ζαρατούστρα, ὁ ἄθεος: βράζω κάθε τύχη στὸ τσουκόλι μου. Καὶ μόνον ὅταν θὰ ἔχει πιά καλοψηθεῖ, τῆς λέω τὸ καλωσόρισε σὰν τροφή μου.

Κι ἀληθινὰ, μερικὲς τύχες ἦρθαν νὰ μὲ κυριαρχήσουν: μὰ κυριαρχικώτερα τοὺς μίλησεν ἡ θέλησή μου. — κ' ἔπεσαν παρακαλεστικὰ στὰ γόνατα

— παρακαλώντας νὰ βροῦνε κατάλυμα καὶ καρδιὰ σὲ μένα, κι ὅλο καὶ μοῦ μιλοῦσαν γαλίφικα: «μὰ κοίτα, ἀλήθεια, ὦ Ζαρατούστρα, μόνον ἓνας φίλος ἐπισκέφτεται ἔτσι ἓναν φίλο του!»

Μὰ γιὰ ποιοὶ λόγο κάθομαι ἐδῶ καὶ μιλῶ που κανένας δὲν ἔχει τ' αὐτιά μου! Γι' αὐτὸ καὶ θὰ φωνάξω σ' ὅλους τοὺς ἀνέμους:

Θὰ γίνεστε ὅλο καὶ μικρότεροι, ὦ μικροὶ ἄνθρωποι! Γίνεστε ψίχουλα, ὦ ἐσεῖς που ἀγαπᾶτε τὴν ἀνεση! Θὰ καταστραφῆτε

— ἀπὸ τὶς πολλὲς μικρὲς ἀρετὲς σας, ἀπὸ τὶς πολλὲς μικρὲς παραλήψεις σας, ἀπὸ τὴν πολλὴ έγκαρτερησοῦλα σας!

Οἱ πάρα πολλὲς προφυλάξεις, οἱ πάρα πολλὲς ὑποχωρήσεις: αὐτὴ ἔναι ἡ γῆ που φυτρώσατε! Μὰ γιὰ νὰ γίνῃ μ ε γ ἄ λ ο ἓνα δέντρο πρέπει νὰ βγάλῃ σκληρὲς ρίζες γύρω ἀπὸ σκληρὰ βράχια.

Κι ὅ,τι παραλείπετε ὑφαίνει τὸν πέπλο ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου μέλλοντος· ἀκόμη καὶ ἡ μηδαμινότητά σας εἶναι ἓνα δίχτυ ἀράχνης καὶ μιὰ ἀράχνη που ζεῖ ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ μέλλοντος.

Κι ὅταν παίρνετε εἶναι σὰ νὰ κλέβετε, ὦ μικροενάρετοι· μ ἀκόμη κι ἀνάμεσα στοὺς ἀπατεῶνες μιᾶ ἢ τιμῆ: «κλέβει κανεὶς μόνο ὅπου δὲ μπορεῖ ν' ἀρπάξει.»

«Αὐτὸ δίδεται» — κι αὐτὸ ἔναι ἐπίσης μιὰ διδασκαλία τῆς έγκαρτέρνησης. Μὰ ἐγὼ λέγω σὲ σᾶς που ἀγαπᾶτε τὴν ἀνεση: αὐτὸ παίρνεταί κι ὅλο καὶ θὰ σᾶς παίρνει περισσότερο.

Ἄχ, νὰ πετούσατε κάθε μισὴ θέληση ἀπὸ πάνω σας καὶ ν' ἀποφασίζατε ὀριστικὰ ἢ νὰ τεμπελέμετε ἢ νὰ ἐνεργήσετε!

Ἄχ, νὰ ἐνοοῦσατε τὰ λόγια μου: «κάνετε πάντα ὅ,τι θέλε

τε, — μὰ πρῶτα νὰ γίνετε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μ π ο ρ ο ὦ ν ν ἄ θ ἔ λ ο υ ν !»

«Ν' ἀγαπᾶτε πάντα τὸν πλησίον σας σὰν τοὺς ἑαυτοὺς σας, — μὰ πρῶτα νὰ μοῦ γίνετε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀ γ α π ο ὦ ν τ ὸ ν ἑ α υ τ ὸ τ ο υ ς —

— ποὺ μὲ τὴ μεγάλη ἀγάπη τὸν ἀγαποῦν, ποὺ μὲ τὴ μεγάλη περιφρόνηση τὸν ἀγαποῦν!» Ἔτσι μιλά ὁ Ζαρατούστρα, ὁ ἄθεος.

Μὰ τί κάθομαι καὶ μιλῶ ἐδῶ ποὺ κανένας δὲν ἔχει τ' αὐτιά μου! Ἐδῶ ἔναι μιὰ ὥρα κωρύτερα γιὰ μένα.

Ὁ ἴδιος μου ὁ πρόδρομος εἶμαι ἀνάμεσα σὲ τοῦτο τὸ λαό, τοῦ ἴδιου μου τοῦ πετεινοῦ τὸ κράξιμο εἶμαι μέσα ἀπὸ σκοτεινὰ σοκκάκια.

Μὰ ἡ ὥρα σας ἔρχεται! Κ' ἔρχεται ἐπίσης κ' ἡ δική μου! Ἄπ' ὥρα σὲ ὥρα γίνονται μικρότεροι, πιὸ κακομοιριασμένοι, πιὸ στεῖροι, — φτωχὸ χορτάρι, φτωχὴ γῆς!

Καὶ γ ρ ἦ γ ο ρ α θ ἄ τοὺς δῶ σὰν ξερὸ χορτάρι καὶ σὰ στέππα, κι ἀληθινά! βαρυστημένους ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους — καὶ πιὸ διψασμένους, ὄχι γιὰ νερό, μὰ γιὰ φωτιά!

Ἦ εὐλογημένη ὥρα τοῦ κεραυνοῦ! Ἦ μυστικὸ τῆς πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὥρας! — Φωτιᾶς ποὺ νὰ τρέχουν θὰ τοὺς κάνω μιὰ μέρα ἀγγελιαφόρους φλογόγλωσσους:

— μιὰ μέρα θ' ἀγγέλλουν φλογόγλωσσοι: Ἔρχεται, σιμῶνει, τὸ μ ε γ ἄ λ ο μ ε σ η μ ἔ ρ ι !

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΤΩΝ ΕΛΑΙΩΝ

Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ, ἓνας κακὸς ξένος, κάθεται στὸ σπίτι μου. Μελανιασμένα εἶναι τὰ χέρια μου ἀπὸ τῆς φιλίας του τὸ χειροσφίξιμο.

Τὸν τιμῶ, τὸν κακὸ τοῦτον ξένο, μὰ τὸν ἀφήνω εὐχαρίιστα νὰ κάθεται μόνος. Εὐχαρίστως τρέχω μακριὰ του, κι ὅταν τρέχει κανένας κ α λ ἄ, τοῦ ξεφεύγει.

Μὲ ζεστὰ πόδια καὶ ζεστὲς σκέψεις τρέχω πρὸς τὰ κεῖ ὅπου ὁ ἄνεμος γαληνεύει, στὴν ἡλιόλουστη γωνιά τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν μου.

Ἐκεῖ γελῶ γιὰ τὸν σοβαρὸ φίλο μου, καὶ τὸν εὐγνωμονῶ, μάλιστα, ποὺ πιάνει τὶς μυῖνες στὸ σπίτι μου καὶ ποὺ καταλαγιάζει πολλοὺς μικροὺς θόρυβους.

Γιατὶ δὲν ὑποφέρει ὅταν θέλει κανένα κουνούπι νὰ τραγουδήσει καὶ πολὺ περισσότερο δυό· ἀκόμη κάνει καὶ τὰ σοκκάκια νὰ μνήσκουν ἐρημικά, γιὰ νὰ μὴ φοβᾶται τὸ φεγγαρόφωτο ὅταν περνᾶ ἀπὸ κεῖ τὴ νύχτα

Εἶναι ἓνας ξένος σκληρὸς, — μὰ τὸν τιμῶ, καὶ δὲν προσκυνῶ, τῶν μαλθακῶν ὅμοιος, τὸ χοντροκοίλικο εἶδωλο τῆς φωτιᾶς.

Κάλλιο ἔχω νὰ χτυποῦνε λίγο τὰ δόντια μου, παρὰ νὰ προσκυνήσω εἰδῶλα! — τέτοια εἶναι ἡ φύση μου. Καὶ πιὸ πολὺ τὰ ἔχω μὲ τὰ βαριά, φλογερὰ κ' εὐερέθιστα εἰδῶλα τῆς φωτιᾶς.

Ὅποιον ἀγαπῶ, τὸν ἀγαπῶ περισσότερο τὸν χειμῶνα παρὰ τὸ καλοκαίρι· καλύτερα καὶ μὲ πιὸ πολὺ θάρρος κοροϊδεύω τοὺς ἐχθροὺς μου, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ χειμῶνας κάθεται σπίτι μου.

Μὲ πιὸ πολὺ θάρρος, ἀληθινά, κι ὅταν ἀκόμα εἶμαι χωμμένος στὸ κρεβάτι μου —: τότε γελᾶ καὶ ζωηρεύει, μάλιστα, ἡ χωμένη στὸ κρεβάτι εὐτυχία μου, γελᾶ καὶ τὸ ψεύτικο ὄνειρό μου.

Ἐνας ποὺ χώνεται — ἐγώ; Ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν κρύφτηκε ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς· κι ἂν εἶπα ποτέ μου ψέμματα, δὲν τό 'κανα παρὰ μόνο ἀπὸ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ χαίρομαι ἐπίσης καὶ τὸ χειμωνιάτικο κρεβάτι.

Ἐνα ταπεινὸ κρεβάτι μὲ ζεσταίνει περισσότερο ἀπὸ ἓνα πλούσιο, γιατί ἀγαπῶ τὴ φτώχεια μου καὶ τὴ ζηλεύω. Καὶ τὸν χειμῶνα ἢ φτώχεια μου μὲ μὲνει πιὸ πιστή.

Μὲ μιὰ κακία ἀρχίζω κάθε μέρα μου: κοροϊδεύω τὸν χειμῶνα μ' ἓνα κρῦο μπάνιο, πράγμα ποὺ κάνει τὸν σοβαρὸ μου φιλοξενούμενο νὰ μουρμουρίζει.

Μ' ἀρέσει νὰ τὸν γαργαλῶ μ' ἓνα μικρὸ ξενύχτικο κερί: γιὰ ν' ἀφήσει ἐπιτέλους τὸν οὐρανὸ νὰ φανεῖ μέσα ἀπὸ τὸ σταχτόγκριζο λυκαυγές.

Ἰδιαίτερα κακὸς εἶμαι τὸ πρωτὶ προπαντός: τὴν ἀγουροξυπνημένη ὥρα, ποὺ οἱ κάδοι καταχτυποῦν στὰ πηγάρια καὶ τ' ἄλογα χλιμιντροῦνε μέσα στὰ γκρίζα σοκκάκια: —

Ἀνυπόμονα περιμένω τότε νὰ λάμψει ἐπιτέλους ὁ φωτεινὸς οὐρανός, ὁ χιονομουσάτος οὐρανὸς τοῦ χειμῶνα, ὁ γέροντας κι ἀσπραμάλλης —

οὐρανὸς τοῦ χειμῶνα, ὁ σιωπηλός, ποὺ πολλές φορές ἀποσιωπᾶ καὶ τὸν ἥλιο του ἀκόμα!

Νὰ ἔμαθα ἀπ' αὐτόν, ἄραγε, τὴν μακρυὰ, φωτεινὴ σιωπή; Ἡ μὴ καὶ τὴν ἔμαθε ἐκεῖνος ἀπὸ μένα; Ἡ μὴ καὶ τὴ θρῆκε καθένας μας μόνος του;

Ὅλων τῶν καλῶν πραγμάτων ἡ ἀρχὴ εἶναι χιλιόμορφη, — ὅλα τὰ καλά, ζωηρὰ πράγματα πηδοῦν ἀπὸ χαρὰ μέσα στὸ εἶναι: γιατί θά 'πρεπε νὰ τὸ κάνουν μιὰ φορά μόνο!

Ἐνα καλὸ ζωηρὸ πράγμα εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ μακρυὰ σιωπὴ καὶ, τοῦ χειμωνιάτικου οὐρανοῦ ὅμοιος, νὰ βλέπεις μὲ φωτεινὴ, στρογγυλόματη θωριά: —

—τοῦ χειμωνιάτικου οὐρανοῦ ὅμοιος ν' ἀποσιωπᾶς τὸν ἥλιο του καὶ τὴν ἀλύγιστη θέληση τοῦ ἡλίου του· ἀληθινά, τὴν τέχνη τούτη καὶ τὴ χειμωνιάτικη ζωηρότητα τούτη ἔμαθα καλά.

Ἡ προσφιλέστερή μου κακία καὶ τέχνη εἶναι τ' ὅτι ἔμαθα τὴ σιωπὴ μου νὰ μὴ προδίδεται ἀπὸ τὴ σιωπὴ.

Κροταλώνοντας ήχηρὲς λέξεις καὶ ζάρια ἐξαπατῶ τοὺς ἐπίση-
μους ποὺ περιμένουν: ἡ θέληση κι ὁ σκοπός μου θὰ ξεφύγουν ἀπὸ
τὴν προσοχὴ ὄλων τῶν σοβαρῶν αὐτῶν.

Γιὰ νὰ μὴ δεῖ κανεὶς στὴν ἄβυσσό μου καὶ στὴν τελευταία
μου θέληση, — ἐφεύρα τὴ μακρὰ φωτεινὴ σιωπὴ.

Συνάντησα μερικοὺς ἔξυπνους ποὺ σκεπάζανε τὰ πρόσωπά
τους καὶ θολώνανε τὰ νερά τους, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ κοι-
τάξει μέσα τους καὶ μέσα ἀπ' αὐτά.

Μὰ σ' αὐτοὺς ἀκριβῶς πήγανε οἱ πιὸ ἔξυπνοι δύσπιστοι κ' οἱ
καρυδοσπάστες: σ' αὐτοὺς ἀκριβῶς ψαρέψανε τὰ πιὸ κρυμμένα
ψάρια.

Μὰ οἱ Φωτεινοί, οἱ Τολμηροί, οἱ Διάφανοι — αὐτοὶ ἔναι γιὰ μέ-
να οἱ πιὸ ἔξυπνοι σιωπηλοί: ὁ βυθός τους εἶναι τ ὁ σ ο β α θ ὕ ς,
ποὺ καὶ τὸ διαυγέστερο νερὸ — δὲν τοὺς προδίδει.

Ὡ χιονομουσάτε, σιωπηλὲ χειμωνιάτικε οὐρανέ, ὦ στρογγυ-
λομάτη ἀσπρομάλλη, ποὺ εἶσαι ἀπὸ πάνω μου! Ὡ οὐράνιο σύμ-
βολο τῆς ψυχῆς μου καὶ τῆς ζωηρότητάς της!

Καὶ μὴ π ρ έ π ε ι νὰ κρυφτῶ σὰν ἕνας ποὺ κατὰπτε χρυσά-
φι — γιὰ νὰ μὴ μοῦ ἀνοίξουν τὴν ψυχὴ;

Μὴ καὶ π ρ έ π ε ι νὰ φορῶ ξυλοπόδαρα, γιὰ νὰ β λ έ-
π ο υ ν τὶς μακρὲς γάμπες μου, — ὄλοι αὐτοὶ οἱ φθονεροὶ καὶ θλι-
βεροὶ ποὺ μὲ τριγυρίζουν;

Αὐτῶν τῶν καπνισμένων, θερμοκηπιακῶν, μεταχειρισμένων,
πρασινισμένων ἀπὸ τὸν καιρὸ καὶ κατσουφιασμένων ψυχῶν ὁ φθό-
νος — πῶς θ ἄ μ π ο ρ ὀ ὕ σ ε νὰ ὑποφέρει τὴν εὐτυχία μου!

Γι' αὐτὸ τοὺς δείχνω μόνο τὸν πάγο καὶ τὸν χειμῶνα τῶν κα-
ρυφῶν μου — κι ὄ χ ι καὶ πῶς τὸ βουνό μου τυλίγεται ὅλες τὶς ζῶ-
νες τοῦ ἡλίου.

Δὲν ἀκοῦνε πορὰ μόνο τὶς χειμωνιάτικες θύελλές μου νὰ σφυ-
ρίζουν: κι ὄ χ ι καὶ πῶς γιομάτου ἐπιθυμία, βαριοῦ, φλογεροῦ
νοτιᾶ ὅμοιος πάνω ἀπὸ ζεστὲς θάλασσες παξιδεύω.

Οἰχτήρουνε, μάλιστα, τὶς ἀτυχίες μου καὶ τὴν τύχη μου: μὰ
ὁ λόγος μ ο υ λέει: «ἀφήσετε τὴν τύχη νὰ ἴρθει σὲ μένα: εἶναι ἀ-
νυπόμονη σὰν μικρὸ παιδί!»

Πῶς θ ἄ μ π ο ρ ὀ ὕ σ α ν νὰ ὑποφέρουν τὴν εὐτυχία μου,,
ἂν δὲν περικύβην με ἀτυχίες καὶ χειμωνιάτικες ἀνάγκες καὶ σκού-
φους ἀπὸ πάγο καὶ καλύμματα ἀπὸ χιονισμένους οὐρανοὺς τὴν εὐ-
τυχία μου;

— ἂν δὲν ἔνιωθα οἰχτο γιὰ τὴν ἴδια τὴ συμπόνια τους: τὴ συμ-
πόνια τῶν φθονερῶν καὶ θλιβερῶν αὐτῶν;

— ἂν δὲν ἀναστέναζα ὁ ἴδιος ἐγὼ καὶ δὲ χτυποῦσα τὰ δόντια
ἀπὸ τὸ κρύο μπροστά τους καὶ δὲν ἄ φ η ν α νὰ τυλιχτῶ ὑπομονε-
τικὰ ἀπὸ τὴν συμπόνια τους;

Ἡ σοφὴ ζωηρότητα καὶ συμπάθεια τῆς ψυχῆς μου εἶναι τ' ὅτι
δ ἔ ν κ ρ ὀ β ε ι τὸν χειμῶνα της καὶ τὶς παγερὲς θύελλές της: δὲν
κρύβει οὔτε καὶ τὶς χιονίστρες της.

Τοῦ Ἐνὸς μοναξιά εἶναι ἡ φυγὴ τοῦ ἄρρωστου· τοῦ ἄλλου μοναξιά εἶναι ἡ φυγὴ μπροστὰ στοὺς ἄρρωστους.

Ἄς μ' ἄκουγαν νὰ χτυπῶ τὰ δόντια καὶ νὰ στενάζω ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο κρύο ὅλοι αὐτοὶ οἱ φτωχοί, ἀλήθωροι κατεργάρηδες ποὺ μὲ τριγυρίζουν! Μὲ τέτοιους στεναγμοὺς καὶ χτυπήματα δοντιῶν θ' ἀπόφευγα καὶ τὰ ζεσταμένα δωμάτιά τους ἀκόμα!

Ἄς μὲ συμπονοῦν κι ἄς μὲ οἰχτήρουν γιὰ τὶς χιονίστρες μου: «στὸν πάγο τῆς γνώσης θ' ἀπαγώσῃς ἐπὶ τὸ τέλος!»—ἔτσι κλαψουρίζουν.

Στὸ μεταξὺ τρέχω μὲ ζεστὰ πόδια σταυρωτὰ καὶ λοξὰ στὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν μου: στὴν ἡλιόλουστη γωνιά μου, πάνω στὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν μου, τραγουδῶ καὶ κοροϊδεύω κάθε συμπόνια.

Ἔτσι τραγούδησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ

ἘΤΣΙ, περπατώντας ἀργὰ καὶ λοξοδρομώντας, ὁ Ζαρατούστρα πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ πολλοὺς λαοὺς καὶ πολύμορφες πολιτείες, καθὼς ἐπέστρεφε στὸ δουνό του καὶ στὴ σπηλιά του. Καί, γιὰ δῆς, περπατώντας, ἔφτασε ἀναπάντεχα στὴν πύλη τῆς μεγάλης πολιτείας: μὰ ἐδῶ πήδησε πάνω του μὲ ἀνοιγμένα τὰ μπράτσα του, ἀφρίζοντας, ἓνας τρελλός, καὶ τοῦ ἔκλεισε τὸ δρόμο. Πλὴν τοῦτος δῶ ἦταν ὁ ἴδιος ἐκεῖνος τρελλός ποὺ ὁ λαὸς τὸν ἔλεγε «ἡ μαῖμού τοῦ Ζαρατούστρα»: γιὰτὶ μαῖμούδιζε κάπως τὴ φράση καὶ τὸ ρυθμὸ τῆς ὁμιλίας του καὶ τοῦ ἄρεσε νὰ δανεῖζεται ἐπίσης ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τῆς σοφίας του. Ὁ τρελλός, ὁμως, μίλησεν ἔτσι στὸν Ζαρατούστρα:

«Ἐδῶ ἔναι ἡ μεγάλη πολιτεία, ὦ Ζαρατούστρα: ἐδῶ δὲν ἔχεις νὰ ζητήσεις τίποτα κ' ἔχεις πολλὰ νὰ χάσεις.

Γιὰτὶ θέλεις νὰ τσαλαβουτήσεις μέσα σὲ τούτη τὴ λάσπη; Λυπήσου, ἀλήθεια, τὰ πόδια σου! Φτύσε καλύτερα στὴν πύλη τῆς πολιτείας καὶ—γύρισε τὰ μπρὸς πίσω!

Ἐδῶ ἔναι ἡ κόλαση γιὰ τὴ σκέψη τῶν ἐρημιτῶν: ἐδῶ ψήνονται ζωντανῆς οἱ μεγάλες σκέψεις καὶ κομματιάζονται σὲ μικρὰ κομμάτια.

Ἐδῶ σαπίζουνε ὅλα τὰ μεγάλα αἰσθήματα: ἐδῶ μόνο κροταλιστὰ, ξερὰ αἰσθήματα μποροῦν νὰ κροταλίζουν!

Δὲν αἰσθάνεσαι κιόλας τὴ μυρουδιά τῶν σφαγείων, τῶν καπηλείων τοῦ πνεύματος; Δὲν ἀχνίζει ἡ πολιτεία αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἄχνα τοῦ σφαγμένου πνεύματος;

Δὲν βλέπεις τῆς ψυχῆς νὰ κρέμονται σὰν μουλιασμένα βρώμικα κουρέλια;—Καὶ τὰ κουρέλια αὐτὰ τὰ κάνουν ἐφημερίδες!

Δὲν ἀκούς τὸ πνεῦμα ποὺ γίνεται λογοπαίγνιο ἐδῶ πέρα; Ἐσοπὰ σὲ ἀηδιαστικὰ καλαμπούρια! — Καὶ τὰ καλαμπούρια αὐτὰ ἀκόμη τὰ κάνουν ἐφημερίδες!

Ἐρεθίζονται, καὶ δὲν ξέρουν πρὸς τί! Ἐξάπτονται, καὶ δὲν

ξέρουν γιατί! Χτυποῦν τοὺς τενεκέδες τους, κουδουνίζουν τὸ χρυσάφι τους.

Εἶναι κρύοι καὶ γυρεύουν ζεστασιὰ σὲ βρασμένο νερό: ζεσταίνονται καὶ γυρεύουν δροσιὰ σὲ παγερὰ πνεύματα· πυρέσσουν καὶ φλέγονται ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη.

Κάθε κέφι κ' ἐλάττωμα βρῆκε τὸ σπίτι του ἐδῶ πέρα· ὑπάρχουν, ὅμως, κ' ἐδῶ ἐνάρετοι, ὑπάρχουν κ' ἐδῶ πολλές ἐπιτήδειες τοποθετημένες σὲ θέσεις ἀρετές:—

πολλές ἐπιτήδειες ἀρετές μὲ δάχτυλα γιὰ νὰ γράφουν, κωλοπετσωμένες γιὰ νὰ κάθονται καὶ νὰ περιμένουν, στολισμένες μὲ μικρὰ παράσημα καὶ μὲ θυγατέρες ἀχερένιες καὶ χωρὶς πισινούς.

Ἐπὶ ὑπάρχει ἀκόμα δῶ πέρα πολλὴ εὐλάβεια καὶ πολὺ θρησκοποδογλύψιμο καὶ παλλὴ κολακεία μπροστὰ στὸ Θεὸ τῶν στρατειῶν.

«Ἄνωθεν» σταλάζει τὸ ἄστρο καὶ τὸ σεβαστὸ σάλιο· πρὸς τὰ πάνω στρέφεται ἡ ἐπιθυμία κάθε ἀναστρου στήθους.

Τὸ φεγγάρι ἔχει τὴν αὐλή του κ' ἡ αὐλή ἔχει τοὺς δορυφόρους της: μὰ πρὸς κάθε τι ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν αὐλή προσεύχεται ὁ ζητιάνικος λαὸς καὶ κάθε ἐπιτήδεια ζητιάνικη ἀρετὴ.

«Ἐπιτηδεῖτε, ὑπηρετεῖτε, ὑπηρετοῦμε»—ἔτσι προσεύχεται κάθε ἐπιτήδεια ἀρετὴ πρὸς τὸν ἡγεμόνα: γιὰ νὰ κρεμαστεῖ ἐπιτέλους τὸ ἄστρο τῆς ἐκδούλευσης στὸ στενὸ στήθος!

Μὰ τὸ φεγγάρι στρέφεται ἀκόμα γύρω ἀπὸ κάθε τι γήινο: ἔτσι στρέφεται κι ὁ ἡγεμόνας, ἐπίσης, γύρω ἀπὸ τὸ πιὸ γήινο τῶν γήινων ὄλων:—ἀλλ' αὐτὸ ἔναι τὸ χρυσάφι τῶν μπακάληδων.

Ὁ Θεὸς τῶν στρατειῶν δὲν εἶναι καθόλου ὁ Θεὸς τῶν ράβδων τοῦ χρυσοῦ: ὁ ἡγεμόνας σκέφτεται, μὰ ὁ μπακάλης—κυβερνᾷ.

Σ' ἐξερκίζω σ' ὅ,τι φωτεινὸ καὶ δυνατὸ καὶ καλὸ ἔχεις μέσα σου, ὦ Ζαρατούστρα! Φτύσε αὐτὴ τὴν πολιτεία τῶν μπακάληδων καὶ γύρισε τὰ μπρὸς πίσω!

Ἐδῶ τὸ αἷμα τρέχει μέσα ἀπ' ὅλες τὶς φλέβες σαπημένο καὶ χλιαρὸ κι ἀφρισμένο: φτύσε τὴ μεγάλη πολιτεία, ποὺ εἶναι τὸ μεγάλο ἀφοδευτήριο ὅπου σωριάζεται κάθε ξέβρασμα!

Φτύσε τὴν πολιτεία τῶν σφιγμένων ψυχῶν καὶ τῶν στενῶν στήθων, τῶν σουβλερῶν ματιῶν καὶ τῶν κολλητικῶν δάχτυλων—

—τὴν πολιτεία τῶν φορτικῶν, τῶν ξεδιάντροπων, τῶν γραφιάδων καὶ τῶν φωνακλάδων, τῶν φρενιασμένων φιλόδοξων:—

ὅπου σαπίζει κάθε χαλασμένο, κακόφημο, λάγνο, ζοφερό, μαλακιασμένο, γαργαινιασμένο, συνωμοτικό: —

—φτύσε τὴ μεγάλη πολιτεία καὶ γύρισε τὰ μπρὸς πίσω!—

ΜΑ ΣΤΟ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ζαρατούστρα ἔκοψε στὴ μέση τὸν ἀφρισμένο τρελλὸ καὶ τοῦ κράτησε τὸ στόμα κλειστὸ.

«Πάψε, ἐπιτέλους! φώναξε ὁ Ζαρατούστρα, μ' ἔκανες ν' ἀπιδιάσω τόση ὥρα κιόλας μὲ τὰ λόγια σου καὶ μὲ τὸν τρόπο σου!

Γιατί ἔμεινες τόσον καιρὸ στὸ βούρκο, ὥστε νὰ χρειαστεῖ νὰ γίνεις κι ὁ ἴδιος ἐσὺ βάτραχος καὶ φρῦνος;

Μὴ καὶ σὲ σένα τὸν ἴδιο δὲν τρέχει στὶς φλέβες σου ἓνα σαπημένο, ἀφρισμένο αἷμα ἀπὸ βούρκο, μιὰ κ' ἔμαθες νὰ κοάζεις καὶ νὰ βρίζεις ἔτσι;

Γιατί δὲν πᾶς νὰ μείνεις στὸ δάσος; Ἦ, γιατί δὲν καλλιέργησες τὴ γῆ; Ἡ θάλασσα δὲν εἶναι γιομάτη ἀπὸ καταπράσινα νησιά;

Περιφρονῶ τὴν περιφρόνησή σου· κι ἀφοῦ μὲ νουβετεῖς, — γιατί δὲ νουθέτησες τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σου;

Μόνο ἀπὸ τὴν ἀγάπη θὰ μοῦ ῥθει ἡ περιφρόνησή σου καὶ τὸ νουθετικὸ πουλί μου: ὄχι, ὅμως, ἀπὸ τὸ βούρκο! —

Μαῖμού δική μου σὲ λένε, ὦ ἀφρισμένε τρελλέ: μὰ ἐγὼ σὲ λέω γουῖστὸ γουρούνι μου, — μὲ τὸ γουῖσμά σου θὰ μοῦ καταστρέψεις τὸ ἐγκώμιό μου γιὰ τὴν τρέλλα.

Τί ἔταν αὐτὸ ποῦ σ' ἔκανε, λοιπόν, νὰ γουίζεις ὅπως γουίζεις; Τ' ὅτι κανένας δὲ σὲ κ ο λ ἄ κ ε ψ ε ἀρκετά:—γι' αὐτὸ κάθησες κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ σκουπίδια, γιὰ νὰ ἔχεις μιὰν ἀφορμὴ νὰ γουίζεις ὅσο θέλεις,—

—γιὰ νὰ ἔχεις μιὰν ἀφορμὴ πολλῆς ἐκδίκησης! Ἐκδίκηση ἀκριδῶς, ὦ ματαιόδοξε τρελλέ, εἶναι ὅλο σου τὸ ἀφρισμα, καλὰ σὲ κατὰλαδα ἐγώ!

Μὰ τὰ τρελλόλογά σου μὲ βλάπτουν, ἀκόμη κ' ἐκεῖ ποῦ ἔχεις δίκιο! Κι ἂν ἀκόμα τὰ λόγια τοῦ Ζαρατούστρα εἶχαν ἐκατὸ φορές δίκιο: ἐσὺ μὲ τὰ λόγια μου—πάντα θὰ μοῦ ἔκανες ἄδικο!»

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα καὶ κοίταξε τὴ μεγάλη πολιτεία, ἀναστέναξε καὶ σῶπαισε πολλὴ ὥρα. Στὸ τέλος μίλησεν ἔτσι:

Μ' ΑΗΔΙΑΣΕ καὶ τούτη ἡ μεγάλη πολιτεία κι ὄχι μόνον αὐτὸς ὁ τρελλός. Καὶ σ' αὐτὴν καὶ σὲ κεῖνον δὲν ὑπάρχει τίποτα γιὰ νὰ καλυτερέψει, τίποτα γιὰ νὰ χειροτερέψει.

Ἀλλοίμονο σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη πολιτεία!—Καὶ θὰ ἔθελα νὰ δῶ τὴ μεγάλη πύρινη στήλη ποῦ θὰ τὴν κάψει!

Γιατί, πρὶν ἀπὸ τὸ Μεγάλο Μεσημέρι θὰ ἔρθουμε τέτοιες πύρινες στήλες. Ἀλλ' αὐτὸ θὰ γίνεῖ στὴν ὥρα του, γιατί ἔχει τὸν δικό του χρόνο καὶ τὴ δική του μοῖρα!—

Σοῦ δίδω, ὅμως τρελλέ, τὴ διδασκαλία τούτη γι' ἀποχαιρισμό: ἐκεῖ ποῦ δὲ μπορεῖ πιά ν' ἀγαπᾶ κανεὶς, δὲ μένει—π ε ρ ν ᾶ.

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα καὶ πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὸν τρελλὸ κι ἀπὸ τὴ μεγάλη πολιτεία.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΙΠΟΤΑΧΤΕΣ

1

ΑΧ, ΟΛΑ κιόλας κείτονται μαραμμένα καὶ σταχτιά, ὅσα, τώρα τελευταία ἀκόμα ἦσανε πράσινα καὶ πολύχρωμα σ' αὐτὸ τὸ

λειβάδι; Καὶ πόσο μέλι τῆς ἐλπίδας δὲν πήρα ἀπὸ δῶ γιὰ νὰ τὸ κουβαλήσω στὴν κυψέλη μου!

“Ὅλες οἱ νέες τούτες καρδιές γεράσανε κιόλας, — κι ὄχι πῶς γέρασαν: μόνο ποὺ κουράστηκαν κ’ ἐγίναν κοινές, μαλακές: — κι αὐτὸ τὸ λένε: «ξαναγίναμε εὐσεβεῖς».

Τώρα τελευταῖα ἀκόμα τοὺς εἶδα νὰ τρέχουν πρῶτ’-πρῶτ’ μὲ ἀνδρεία πόδια: μὰ τὰ πόδια τῆς γνώσης τους κουράστηκαν καὶ νὰ ποὺ φτάσανε στὸ σημεῖο νὰ συκοφαντοῦν τὴν πρωινή τους ἀνδρεία!

Ἄληθινά, μερικοὶ ἀπὸ δαύτους σήκωναν ἄλλοτε τὸ πόδι τους σὰν χορευτές, τὸ γέλιο τῆς σοφίας μου τοὺς ἔκανε νόημα: — ξαφνικὰ ἄρχισαν νὰ γίνονται σκεφτικοί. Καὶ σὲ λίγο τοὺς εἶδα νὰ σκύβουνε — καὶ νὰ σέρνονται κατὰ τὸν σταυρό.

Ἄλλοτε πεταλούδιζαν γύρω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὴν ἐλευθερία σὰν ψυχές καὶ σὰν νεαροὶ ποιητές. Λίγο πιὸ γερασμένοι, λίγο πιὸ κρύοι: καὶ τώρα εἶναι οἴκουροὶ καὶ σοβαροὶ καὶ σιγανοψαλτάδες.

Νὰ τοὺς ἔλειψεν ἡ καρδιά, γιατί φάλαινας ὅμοια μὲ κατὰπτε ἢ μοναξιά; Ν’ ἀκρουμάστηκε τ’ αὐτί τους τ ο ὕ κ ά κ ο υ γιομάτο ἐπιθυμία πολύχρονη γιὰ ν’ ἀκούσει ἔρμένα καὶ τὰ καλέσματα τῆς τρομπέτας μου καὶ τοῦ κηρύγματός μου;

— Ἄχ! Πάντα εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ ἡ καρδιά τους κρατᾷ παλὺν καιρὸ τὸ θάρρος τῆς καὶ τὴν τόλμη τῆς: καὶ τῶν λίγων αὐτῶν τὸ πνεῦμα δὲ χάνει τὴν ὑπομονή του. Μὰ οἱ ἄλλοι εἶναι ἄ ν α ν δ ρ ο ι .

Οἱ ἄλλοι: αὐτοὶ ἔναι πάντα οἱ πιὸ πολλοί, οἱ συνηθισμένοι, οἱ περιττοί, αὐτοὶ ποὺ περισσεύουν—ὄλοι αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι! —

“Ὅποιος μοῦ μοιάζει, θὰ συναντήσῃ στὸ δρόμο του ὅμοια διώματα μὲ τὰ δικά μου: ἔτσι, ποὺ οἱ πρῶτοι του σύντροφοι θὰ πρέπει νὰ ἔναι πτώματα καὶ ἀκροβάτες.

Μὰ οἱ δευτεροὶ του σύντροφοι — αὐτοὶ θὰ ὀνομαστοῦνε π ι σ τ ο ῖ : ἕνα ζωντανὸ πλῆθος, πολλὴ ἀγάπη, πολλὴ τρέλλα, πολλὴ ἀμούστακη λατρεία.

Μὲ τοὺς πιστοὺς αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ δέσει τὴν καρδιά του, ὅποιος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους μοῦ μοιάζει: στὶς ἀνοίξεις αὐτὲς καὶ σ’ αὐτὰ τὰ πολύχρωμα λειβάδια δὲ θὰ πιστέψῃ ὅποιος γνωρίζει τὸ ἐφήμερο κι ἄνθρωπο γένος τῶν ἀνθρώπων.

Ἄ ν τ ὸ μ π ο ρ ο ὕ σ α ν διαφοροτικά, τότε θὰ τὰ ἔθελαν καὶ διαφοροτικά. Κάθε μισὸ καταστρέφει κάθε ὀλόκληρο. Τ’ ὅτι τὰ φύλλα μαραίνονται, — δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ παραπονιόμαστε!

Ἄφησέ τα νὰ πάνε καὶ νὰ πέσουν, ὦ Ζαρατούστρα, καὶ μὴν παραπονιέσαι! Κάλιο νὰ φυσᾷς μὲ τὸν ἄνεμο ποὺ βουίζει ἀνάμεσά τους, —

— νὰ φυσᾷς ἀνάμεσα σ’ αὐτὰ τὰ φύλλα, ὦ Ζαρατούστρα: ἔτσι ποὺ ὅλα τὰ μαραμένα νὰ φύγουν μιὰ ὥρα γρηγορώτερα μακριὰ σου! —

«ΞΑΝΑΓΙΝΑΜΕ εὐσεβεῖς» — ἔτσι ὁμολογοῦνε οἱ λιποτάχτες αὐτοί· καὶ μερικοὶ ἀπὸ δαύτους εἶναι πάρα πολὺ ἄνανδροι γιὰ νὰ τ' ὁμολογήσουν αὐτό.

Τοὺς κοιτάζω κατάματα, — τοὺς λέω· κατάμουτρα καὶ μπροστὰ στὰ κοκκινισμένα τους μάγουλα: εἶστε ἀπὸ κείνους ποὺ πάλι προσεύχονται!

Μὰ εἶναι ντροπὴ νὰ προσεύχεστε! Ὁχι γιὰ ὄλους, μὰ γιὰ σένα καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ ὅποιον ἐπίσης ἔχει στὸ κεφάλι τὴ συνείδησή του! Γιὰ σένα εἶναι ντροπὴ νὰ προσεύχεσαι!

Τὸ ξέρεις, χωρὶς ἄλλο: ὁ ἄνανδρος διάβολος ποὺ εἶναι μέσα σου καὶ ποὺ τοῦ ἀρέσει νὰ σταυρώνει τὰ χέρια στὸ στήθος του καὶ νὰ στρογγυλοκάθεται, — αὐτὸς ὁ ἄνανδρος διάβολος εἶναι ποὺ σοῦ λέει «ὦ πᾶρχει Θεός!»

Μὰ γι' αὐτὸ ἀνήκεις στὸ φωτοφοβούμενο εἶδος, ποὺ τὸ φῶς δὲν τὸ ἀφήνει ποτὲ σ' ἡσυχία· καὶ νὰ ποὺ πρέπει τώρα νὰ χώνεις τὸ κεφάλι σου ὅλη τὴ μέρα ὄλο καὶ πιὸ βαθιὰ μέσα στὴ νύχτα καὶ μέσα στὶς ἀναθυμιάσεις!

Κι ἀληθινά, διάλεξες τὴν ὥρα καλά: γιὰ τὰ νυχτοπούλια ἄρχισαν νὰ πετοῦνε πάλι. Ἡ ὥρα ἦρθε σ' ὅλα τὰ φωτοφοβούμενα πλήθη, ἡ βραδινὴ καὶ γιορταστικὴ ὥρα, ποὺ δὲ — «γιορτάζει».

Τὸ ἀκούω καὶ τὸ μυρίζομαι: ἦρθε ἡ ὥρα τους γιὰ κυνήγια καὶ λιτανεῖες, μὰ ὄχι γι' ἄγρια κυνήγια, παρὰ γιὰ ἓνα ἡμεροκουτσό, ἀνιχνευτικὸ, σιγαλοπερπάτητο καὶ σιγαλοπροσεύχητὸ κυνήγι, —

— γιὰ ἓνα κυνήγι τῶν γιομάτων ψυχῆ θρησκόληπτων: ὄλες οἱ ποντικοπαγίδες τῆς καρδιάς ξαναστηθήκανε τώρα! Κι ὅπου σηκώνω ἓνα παραπέτασμα, πετάγεται κ' ἓνας μικρὸς καντηλοσθήστης.

Νὰ 'τανε, ἄραγε, χωμένος ἐκεῖ μαζί μ' ἓναν ἄλλον μικρὸ καντηλοσθήστη; Γιατὶ παντοῦ νιώθω τὴ μυρουδιά μικρῶν κρυμμένων κοινοτήτων· κι ὅπου ὑπάρχουν καιμαράκια, ἐκεῖ μέσα ὑπάρχουν καὶ ἀδελφοὶ τῆς προσευχῆς καὶ ἀναθυμιάσεις ἀδελφῶν τῆς προσευχῆς.

Κάθονται ὦρες κι ὦρες τὰ βράδια ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον καὶ κουβεντιάζουν: «ἄς γίνουμε πάλι σὰν τὰ παιδάκια κι ἄς ἐπικαλεστοῦμε τὸν Θεούλη!» — μὲ χαλασμένα στόμα καὶ στομάχι ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς ζαχαροπλάστες.

Ἡ κοιτάζουνε ὦρες κι ὦρες, τὰ βράδια, μιὰ πανούργα ἀράχνη ποὺ καιροφυλαχτεῖ, καὶ ποὺ κηρύσσει στὶς ἄλλες ἀράχνες τὴν ἴδια τῆς τὴ σωφροσύνη καὶ διδάσκει ἔτσι: «καλὰ θὰ κάνετε νὰ στήνετε τὸ δίχτυ σας κάτω ἀπὸ τοὺς σταυρούς!»

Ἡ κάθονται ὀλάκερη τὴ μέρα καὶ ψαρεύουν στὰ τέλματα καὶ πιστεύουνε βαθιὰ σ' αὐτό· μὰ ὅποιος ψαρεύει ἐκεῖ ποὺ δὲν

ὑπάρχει κανένα ψάρι, αὐτὸν δὲν τὸν ὀνομάζω οὔτε ἐπιτόλαιο κῶν !

Ἦ μαθαίνουν μὲ χαρὰ κ' εὐλάβεια νὰ παίζουν ἄρπα ἀπὸ ἕναν ποιητὴ τραγουδιῶν, ποὺ εὐχαρίστως θὰ ἔπαιζε ἄρπα στὴν καρδιά τῶν νεαρῶν γυναικῶν: — γιὰτὶ βαρέθηκε τὶς γριῆς καὶ τοὺς ἐπαίνους των.

Ἦ μαθαίνουν τὸν φόβο ἀπὸ ἕναν μισότρελλο σοφό, ποὺ περιμένει σὲ σκοτεινὰ δωμάτια νὰ τοῦ παρουσιαστοῦνε τὰ πνεύματα — καὶ χάνει ὀλότελα τὸ πνεῦμα του!

Ἦ ἀκούνε ἕναν γέρο περιφερόμενο τσαρλατάνο καὶ μουσικό, ποὺ ἔμαθε τὴ θλίψη τῶν ἤχων ἀπὸ τοὺς θλιμμένους ἀνέμους: τώρα σφυρίζει σύμφωνα μὲ τὸν ἄνεμο καὶ κηρύσσει τὴ θλίψη μὲ θλιμμένους ἤχους.

Καὶ μερικοὶ ἀπὸ δαυτοὺς ἔχουν γίνει, μάλιστα, νυχτοφύλακες: ξέρουν νὰ φυσοῦν σὲ κόρνο τώρα καὶ τὴ νύχτα νὰ τριγυρίζουν καὶ τὰ παλιὰ πράγματα νὰ ξυπνοῦν, πού, πάει καιρὸς καὶ καιρὸς πιά, εἶχαν ἀποκοιμηθεῖ.

Πέντε λόγια ἀκουσα γιὰ τὰ παλιὰ πράγματα χτὲς τὴ νύχτα κοντὰ στὸν τοῖχο τοῦ κήπου: ἔρχονταν ἀπὸ τέτοιους γέρους, θλιμμένους κι ἀπιστεγνωμένους νυχτοφύλακες.

«Σὰν πατέρας δὲ γνοιάζεται πολὺ γιὰ τὰ παιδιὰ του: οἱ πατέρες τῶν ἀνθρώπων φέρνονται καλύτερα!»

«Παραγέρασε! Δὲ γνοιάζεται καθόλου πιά γιὰ τὰ παιδιὰ του» — ἔτσι ἀποκρίθηκε ὁ ἄλλος νυχτοφύλακας.

«Ἐ χ ε ι, λοιπόν, παιδιὰ; Κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ἀποδείξει, ἂν δὲν τὸ ἀποδείξει ὁ ἴδιος! Ἀπὸ καιρὸ τώρα θὰ 'θελα νὰ τὸ ἀποδείξει γιὰ μιὰ φορὰ μόνο σοβαρά.»

«Ν' ἀποδείξει; Σὰ ν' ἀπόδειξε ποτέ τ ο υ τίποτα! Δύσκαλο πρᾶμμα γι' αὐτὸν ἢ ἀπόδειξη! Τὸν ἐνδιαφέρει πάρα πολὺ τὸ νὰ τὸν πιστέψουν.»

«Ναί! Ναί! Ἦ πίστη τὸν κάνει εὐτυχισμένο, ἢ πίστη σ' αὐτόν. Ἔτσι εἶναι ὅλοι οἱ γέροι! Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ μᾶς!»

Ἔτσι μιλούσανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον οἱ δυὸ γέροι νυχτοφύλακες καὶ φωτοφοβούμενοι, καὶ φυσούσανε θλιμμένοι τὰ κόρνα τους: αὐτὸ συνέβηκε χτὲς τὴ νύχτα κοντὰ στὸν τοῖχο τοῦ κήπου.

Μὰ ἡ καρδιά μου ξεκαρδίστηκε στὰ γέλια κ' ἤθελε νὰ σπάσει καὶ δὲν ἤξερε πῶς κι ὅλο καὶ ξεκαρδιζότανε.

Ἀληθινά, ὁ θάνατός μου θὰ 'ναι τὸ νὰ μὲ πιάνουν τὰ γέλια βλέποντας ἕναν μεθυσμένο γαῖδαρο κι' ἀκούοντας τοὺς νυχτοφύλακες ν' ἀμφιβάλλουν τόσο γιὰ τὸ Θεό.

Δὲν πέρασε, λοιπόν, π ο λ ὺ ς κ α ι ρ ὸ ς ἀκόμη καὶ γιὰ τέτοιες ἀμφιβολίες; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξυπνᾷ ἀκόμα τέτοια παλιὰ, ἀποκοιμησμένα, φωτοφοβούμενα πράγματα!

Πάει πάρα πολὺς καιρὸς πιά ποὺ ξεμπερδέψαμε μὲ τοὺς παλιούς Θεούς: — κι ἀληθινά, εἶχαν ἕνα καλὸ, χαρούμενο θεϊκὸ τέλος!

«Δὲν πέρασαν ἀπὸ κανένα λυκόφως πεθαίνοντας, — αὐτό
ἔναι ψέμμα! Κάτι πολὺ περισσότερο: πέθαναν μόνοι τους ἀπτό-
τομα — γελώντας!»

Αὐτὸ ἔγινε ὅταν ἀπὸ στόμα Θεοῦ ἀκούστηκε ὁ πιὸ ἄθεος
λόγος, — ὁ λόγος «Εἷς Θεὸς ἐστίν. Οὐκ ἔσονται σοι ἕτεροι Θεοὶ
πλὴν ἐμοῦ!» —

— ἓνας παλιὸς μ' ὀργισμένη γενειάδα Θεός, ἓνας ζηλιάρης
Θεός, ποὺ εἶχε ξεχάσει τὸν ἑαυτό του μιλώντας ἔτσι: —

κι ὅλοι οἱ Θεοὶ γέλασαν τότε καὶ χτυπιόντουσαν πάνω στὶς
ἔδρες τους καὶ φωνάζανε: «Θεϊκότητα δὲ σημαίνει ἀκριβῶς τὸ νὰ
ὑπάρχουν Θεοὶ κι ὄχι Θεός;»

Ἔτσι ἔχει αὐτιά, ἄς ἀκούει.

Εἰς τὴν μιλοῦσε ὁ Ζαρατούστρα στὴν πολιτεία, ποὺ ἀγαπού-
σε καὶ ποὺ εἶχε ἐπινομαστει «ἡ Παρδαλὴ Γελάδα». Γιατὶ ἀπὸ
κεῖ ἀκριβῶς δὲν εἶχε παρὰ δυὸ ἡμερῶν μόνο δρόμο ἀκόμη ἴσαμε
νὰ φτάσει στὴ σπηλιά του καὶ στὰ ζῶα του ἢ ψυχὴ του, ὅμως,
ἦταν ἀδιάκοπα χαρούμενη γιατί ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ του πλησί-
αζε πιά.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ω ΜΟΝΑΞΙΑ! ὦ πατρίδα μου, μοναξιά! Πάρα πολὺν και-
ρὸ ἔζησα ἄγριος σ' ἄγρια ξενητεία, ποὺ πῶς νὰ μὴ γυρίσω κοντά
σου δίχως δάκρυα;

Μὰ φοβέρισέ με, λοιπόν, μὲ τὸ δάχτυλο, ὅπως φοβερίζει μιὰ
μητέρα, χαμογέλασέ μου, λοιπόν, ὅπως χαμογελά μιὰ μητέρα,
πὲς μου μόνο, λοιπόν: «Καὶ ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ ἔφυγε ἄλλοτε
ἀπὸ κοντά μου σὰν ἀνεμικὴ; —

«— ποὺ φώναζε ἀποχαιρετώντας: πάρα πολὺν καιρὸ κάθη-
σα μὲ τὴ μοναξιά, ἔτσι ποὺ ξέμαθα τὴ σιωπὴ! Τὴν ξανάμαθες,
λοιπόν;

«ὦ Ζαρατούστρα, ὅλα τὰ ξέρω: καὶ πῶς ἀνάμεσα στοὺς
παλλοὺς, ὦ ὁ ἓνας ἐσύ, ἐνιωθες πιὸ ἐγκαταλειμένος,
ἀπ' ὅσο ἐνιωσες ποτὲ κοντά μου!

«Ἄλλο πράγμα ἢ ἐγκατάλειψη κι ἄλλο ἢ μοναξιά: Αὐτὸ
— ἔμαθες πιά! Καὶ πῶς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους θὰ εἶσαι
πάντα ἄγριος καὶ ξένος:

«— ἄγριος καὶ ξένος ἀκόμη κι ἂν σ' ἀγαποῦν: γιατί πρῶτα
ἀπ' ὅλα θέλουν νὰ τοὺς φεῖδῃσαι!

«Ἄλλ' ἐδῶ ἔσαι στὸ σπίτι σου καὶ στὴν πατρίδα σου: ἐδῶ
μπορεῖς νὰ τὰ πεῖς ὅλα καὶ ν' ἀνοίξεις ὅλη τὴν ψυχὴ σου, τίποτα
δὲν εἶναι ἐδῶ ποὺ νὰ ντρέπεται κρυμμένα, ἀναίσθητα αἰσθήματα.

«Ἐδῶ ὅλα τὰ πράγματα ἔρχονται ἐρωτευμένα στὰ λόγια
σου καὶ σὲ χαϊδεύουν: γιατί θέλουν νὰ καθαλλήσουν στὴ ράχη
τους. Ἐδῶ καθαλλᾶς κάθε σύμβολο γιὰ νὰ πᾶς πρὸς τὴν ἀλή-
θεια.